



The Economy in the Shock of Martyrdom; A Narrative of Sustainability, Institutional Resilience, and the Research Agenda of Islamic Resistance Economics

Morteza Mortazavi Kakhki ¹

1. Deputy Editor-in-Chief, Assistant Professor, Department of Economics, Razavi University of Islamic Sciences, Mashhad, Iran. Email: dr.motrazavi@razavi.ac.ir

Article Info

Article type:

Editorial Note

Received: 21 September 2026

Available online: 27 October 2026

Keywords:

Resistance economics, narrative economics, structural shock, martyrdom of a leader, financial governance, institutional resilience, Islamic economics.



Abstract

The martyrdom of a leader, beyond being a political and emotional event, acts as a structural shock that confronts the social and economic system with a fundamental transformation, the analysis of which requires novel theoretical frameworks. This essay argues that Islamic economics, in response to this historical event and the awakening of the people, must transition beyond describing reality to producing a correct narrative in order to produce a civilizational reality. To this end, it proposes a four-pillar research agenda: (1) analysis of narrative shocks, (2) design of resistance institutions, (3) digital financial governance, and (4) resilience policymaking. Relying on Shiller's (2019) narrative economics theory and Acemoglu's (2012) institutional political economy framework, it is argued that the narrative of martyrdom can serve as an economic stimulus to mobilize social capital and direct it toward endogenous production and reduced dependency. Furthermore, drawing on research published in Islamic economics journals, including the articles in the current issue of *Islamic Economics Teachings*, the necessity of developing theoretical and applied literature in this field is elucidated. This article invites researchers to pave the way for the transition from a passive economy to an active economy in Islamic economics by focusing on the four proposed pillars.

Cite this article: Mortazavi Kakhki, M. (2025). The Economy in the Shock of Martyrdom; A Narrative of Sustainability, Institutional Resilience, and the Research Agenda of Islamic Resistance Economics. *Islamic Economics Doctrines*, 2(3). 7-26.



© The Author(s). Publisher: Razavi University of Islamic Sciences.

Introduction

In the literature of political economy, structural shocks are events that, beyond conventional market fluctuations, can redefine the rules of the game, social contracts, and collective narratives (Acemoglu & Robinson, 2012). The martyrdom of a history-making leader can be considered among these fundamental shocks; because such an event simultaneously affects three layers. At the political level, the power vacuum resulting from the loss of a leader and the transfer of authority to the next leader—especially when the country is at war and has a history of coups—is impacted. At the social level, there is the possibility of social cohesion collapsing or, conversely, emotional mobilization and the reconstruction of collective identity. At the economic level, the uncertainty resulting from this shock will lead to changes in the expectations, preferences, and motivations of economic actors.

Unlike conventional supply and demand shocks that can be analyzed within standard models, the shock caused by the martyrdom of a leader has a “meta-theoretical” nature and challenges the fundamental premises of economic analysis. The central question is: How can the economic reactions arising from such shocks be directed toward strengthening systemic resilience?. The journal *Islamic Economics Teachings*, in its special call for papers titled “The Economy of Resistance Against Arrogance; Strategies and Challenges,” explicitly emphasized the necessity of “economic analysis of the consequences of the martyrdom of the martyred commander and the commanders of resistance”. This editorial, in continuation of that invitation, presents its theoretical framework and research agenda to respond to this necessity.

The main argument of this note is that economics in a resistance system should not be limited to post-event explanation, but must become a “tool for narrative production” and ultimately achieve “effectiveness in reality”. For this purpose, utilizing three theoretical streams of conventional economics—narrative economics, institutional economics, and political economy—and integrating them with Islamic teachings is essential.

1. Narrative Economics and the Reconstruction of Social Capital in the Post-Martyrdom Era

One of the most advanced theoretical frameworks for understanding how collective beliefs affect macroeconomic variables is “narrative economics,” developed by Nobel laureate Robert Shiller. Shiller (2019) demonstrates that narratives—stories and public, believable beliefs that spread like viruses in society—can shape economic decisions even beyond fundamental factors (Shiller & Brown, 2019).

In the context following the martyrdom of a leader, the narrative environment of society undergoes a fundamental transformation: the narrative of “sacrifice,” “resistance,” and “the continuation of ideals” becomes the organizing principle of public discourse.

Shiller (2019) emphasizes that dominant narratives in society can either undermine trust or mobilize social capital. In post-martyrdom conditions, managing economic narratives is of strategic importance because these narratives guide the decisions of actors in the market and their motivation to participate in national development projects.

The theoretical mechanism of this process can be explained at three levels:

- First, narrative alignment. A process in which individual economic decisions are reframed as participation in a collective project, thereby increasing the perceived return on investment in domestic production.
- Second, narrative cohesion, which dictates that alignment between the leadership's discourse and institutional action determines the continuation or erosion of public trust.
- Third, narrative transmission, involving the channels through which stories spread in social networks, determining the speed and scope of behavioral change.

Some empirical studies in the context of religious institutions in Iran, such as the work of Bahremand and Barati Moghaddam (2026) in this issue, and Nesari (2025), show that scientific and religious institutions like universities and religious congregations can act as mediators between society and micro/macroeconomic performance, mobilizing social capital in ways that reinforce the economic goals of the organization or country (Bahremand & Barati Moghaddam, 2026; Nesari, 2025). These findings imply that the narrative infrastructure to translate moral commitment into economic action already exists; the research challenge lies in understanding how to scale and systematize it. The key research question in this area is how narratives of "justice," "independence," and "resistance" can be transformed from a moral concept into an "economic stimulus" to increase production and reduce dependency.

2. The Necessity of Revisiting Economic Theories in the Face of the Martyrdom Shock

The martyrdom of a leader creates what can be called a "supra-structural shock": an event that simultaneously impacts political authority, social narratives, and economic expectations. Unlike conventional shocks, a supra-structural shock challenges the core assumptions of economic analysis and necessitates a revision of existing theories.

In this regard, the experience of the Islamic Republic of Iran in facing such shocks over the past four decades provides a rich context for studying economic resilience. Faced with extensive sanctions, multiple internal and imposed wars, and constant territorial and existential threats, the Iranian economy has developed a model of resistance based on the domestic production of strategic goods, the geographic distribution of infrastructure, and alternative technical and financial mechanisms to mitigate sanctions.

Reports from the Central Bank and the Statistical Center of Iran indicate that the Iranian economy in recent years has faced some of the most intense historical pressures, including broad, multilateral US and Western sanctions and regional geopolitical uncertainties. According to reports, despite all internal fluctuations and international shocks, the Iranian economy has maintained a high level of structural resilience (Najafi Rastaqi et al., 2024).

The post-martyrdom conditions add a new dimension to this resilience architecture. On the one hand, the martyrdom of a leader creates uncertainty about the continuity of economic policies and can lead to capital flight, reduced investment, and contraction in consumption. On the other hand, the shared experience of loss can strengthen social cohesion and forge what can be termed “altruistic capital”.

The economics of martyrdom, as Iannaccone (2006) elaborates in “The Market for Martyrs,” shows that even acts of supreme sacrifice can be analyzed within a rational choice framework, where an individual weighs the spiritual and social benefits of martyrdom against its material costs. Iannaccone argues that “harm-oriented altruism is a market phenomenon rooted in exchanges between a relatively small supply of martyrs and a relatively large number of demanders who benefit from the martyrs’ deeds”. Generalizing this logic to the macro level, the martyrdom of a leader can be conceptualized as a “collective utility shock”: the shared sacrifice of a beloved leader lowers the perceived cost of individual economic sacrifice for the national ideal and, consequently, increases participation in resistance-oriented economic activities (Iannaccone, 2006).

This theoretical insight has profound implications for economic policymaking. If the narrative of martyrdom can genuinely reduce the psychological and social costs of economic participation in resistance activities, then policymakers must design institutions that channel this narrative energy into productive economic behavior, rather than allowing it to be dissipated in rent-seeking or erosion. This cost reduction can manifest through investment in domestic production, participation in financing, entry into barter networks, or the adoption of alternative financial instruments, each of which can be a separate research topic.

3. Resistance Economics and the Governance of Financial Instruments: The Institutional Frontier

Resistance economics, as developed in Iran’s economic and policymaking discourse, means more than just “austerity” or “self-sufficiency”. Tavakoli (2019), in his article “Investigating the Relationship Between Resistive Economy and Islamic Economics,” argues that resistance economics is one of the “macro-theories of Islamic economics” aimed at analyzing vulnerabilities and fortifying the economic system with an Islamic approach (Tavakoli, 2019). The core idea of resistance economics is to provide a model

for justice-oriented growth under the pressure of the hegemonic system. In this context, the governance of value-transfer instruments against the pressure of global dominance is of immense importance. The global financial system, using centralized tools, attempts to control the economic flows of independent nations, and critics like Stiglitz (2002) have extensively analyzed the structural dimensions of this dominance (Stiglitz et al., 2002).

Although the conventional financial system seeks to digest new financial innovations within the maw of capitalism, the emergence of digital assets and decentralized financial instruments has provided an opportunity to “restructure financial power”. While these tools present regulatory and jurisprudential challenges—addressed in the articles by Heydari (2025) and Zanganeh & Pouladin (2026) in this issue—from the perspective of the political economy of resistance, they can act as “alternative channels for value transfer” and tools to bypass hegemonic blocs (Tapscott & Tapscott, 2016). This can even be influential in the news and narrative spheres; as Farhoudi (2026) has shown, leveraging blockchain technology and tokenomics concepts can help guarantee the independence of news agencies, create sustainable economic and credible value, and increase resistance against external pressures (Farhoudi, 2026). Furthermore, recent research on the “Crypto-Rial” and “Central Bank Digital Currencies” (CBDCs) demonstrates that distributed ledger technology can transform Islamic financing mechanisms toward greater transparency and efficiency. Bami et al. (2026) show that the Crypto-Rial, as the digital version of Iran’s national currency, provides a platform through which Islamic financial instruments can be developed with greater efficiency, transparency, and speed. The findings of this research suggest that smart contracts based on the Crypto-Rial can automate the issuance of Sukuk, profit distribution, and secondary trading, thereby reducing transaction costs and improving transparency (Bami et al., 2026).

However, the transition from technological feasibility to institutional reality is accompanied by serious challenges. Jurisprudential questions about the “nature of ownership” in digital assets and legal questions regarding the “sharia and legal validity of code” remain subjects of debate. Although Bami believes the jurisprudential legitimacy of the digital Rial depends on adhering to principles such as controlling money supply, preventing usury (Riba), ensuring stable value, and transaction transparency, how these matters are supervised remains a critical challenge. Hence, the simultaneous study of other countries’ experiences and the jurisprudential foundations in this field is necessary. Moreover, as Adel et al. (2026) argue, utilizing the capacity of religious endowments (Waqf) to popularize these assets must also be considered (Adel et al., 2026), and further investigations into the popularization of these institutions are the subject of other studies.

4. Research Agenda: From Theory to Resistance Policymaking

With this introduction, and in line with the scientific mission of Islamic economics thinkers to present theories that strengthen the Islamic system against the hegemonic system—following the previous call of this journal aimed at transitioning from “scientific description” to “scientific activism”—we invite researchers to focus their efforts on four additional operational pillars.

4-1. Analysis of Narrative Shocks

Explaining how changes in social narratives impact macroeconomic variables following the martyrdom of a leader is essential. This pillar requires methodological innovation and necessitates the integration of quantitative techniques for measuring narrative diffusion (natural language processing, social network analysis) with econometric modeling of their effects on trust, investment, and consumption. The theoretical foundation for this pillar is provided by Shiller’s narrative economics, but its application in a space where religious narratives, collective memory, and moral commitment play a distinct role remains underdeveloped. Researchers must investigate specifically how the martyrdom narrative affects: (A) household savings and investment behavior, (B) firm decisions regarding domestic versus foreign sourcing, (C) participation in alternative financial networks, and (D) the intergenerational transmission of economic values and other economic variables.

4-2. Engineering Resistance Institutions

Maintaining economic performance under conditions of crisis and risk is another crucial matter; therefore, designing institutional structures that allow economies to maintain efficiency under sanctions, pressure, and leadership transition is another duty of thinkers. Furthermore, the economic narrative of retaliation and its benefits for insuring the country against future harms is another topic that must be addressed. The Acemoglu-Robinson framework, which emphasizes the distinction between extractive and inclusive institutions, is a useful starting point (Acemoglu & Robinson, 2012). However, the context of resistance economics requires a more precise typology: institutions must be designed not only for efficiency and inclusivity but also for “survivability” and “adaptability” under sustained external pressure. Research should examine: (A) the optimal degree of decentralization in strategic economic decision-making, (B) the role of mosques, religious congregations (Hey’ats), and other civil society institutions in mobilizing economic participation, (C) mechanisms to prevent the capture of resistance-oriented institutions by rent-seeking elites, and (D) the design of social security networks to preserve human capital during prolonged crises.

4-3. Digital Financial Governance

What are the technological, legal, and jurisprudential conditions for utilizing decentralized financial tools as instruments of economic sovereignty?. Research related to the Crypto-Rial and smart Sukuk has provided a foundation, but many questions remain unanswered. These questions include: (A) the optimal architecture for a sovereign digital currency that is both sharia-compliant and resistant to foreign surveillance and seizure, (B) the legal status of smart contracts in Iranian and international law, (C) the economic implications of alternative payment networks for facilitating trade and bypassing sanctions, and (D) the necessary governance mechanisms to prevent the reproduction of power asymmetries found in centralized financial systems within decentralized ones.

4-4. Resilience Policymaking

How can theoretical insights be translated into operational models for managing resources during critical periods and transforming social shocks into structural opportunities for endogenous growth?. This pillar is explicitly policy-oriented and requires close collaboration between researchers and policymakers. Research priorities include: (A) scenario-based planning for economic emergencies following crises and conflicts, (B) designing incentive-compatible mechanisms to mobilize “altruistic capital,” (C) frameworks for evaluating resistance economics policies beyond conventional GDP metrics, and (D) international economic diplomacy strategies that leverage the moral authority derived from collective sacrifice.

Conclusion: Toward a Civilization-Building Islamic Economy

The martyrdom of a leader, though an emotional event and a human tragedy, is simultaneously an analytical challenge and a policymaking opportunity. Economics in the era of resistance cannot be confined to describing realities; rather, it must become an “instrument of narrative and reality production”—a discipline equipped with theoretical and policy tools that can shape outcomes rather than merely explaining them.

Our goal is to produce knowledge equipped with modern tools capable of smoothing the path toward justice and independence amidst the turbulence of major shocks. The proposed research agenda rests on a simple yet unconventional premise: the narratives, institutions, and technologies available to a society under pressure provide resources for mass mobilization that must be studied. The narrative shock of martyrdom, resistance, and the awakening of the Iranian nation can be converted into social capital; the institutional vacuum of leadership transition can be filled with resilient organizational forms; and the technological disruption of decentralized finance can be harnessed to serve sovereign objectives.

This is a call for scientific rigor. The transition paths from shock to resilience are neither automatic nor guaranteed; hence, the call and research design of this article serve as an invitation for scientific precision in these areas. Transitioning through these conditions requires targeted institutional design, precise policy sequencing, and sustained scientific attention. We invite all researchers who believe economic analysis can and should serve progress, justice, and independence to join this current, explore the topics raised in this issue, and share their perspectives and articles to help us sustain and deepen this path. It is hoped that this journal represents a firm step toward reclaiming the intellectual and economic sovereignty of the Islamic system.

References

- 1.Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty*. Finance and Development-English Edition, 49(1), 53.
- 2.Adel, M., Mortazavi Kakhki, M., & Adel, O. (2026). Jurisprudential and economic review of the endowment of cryptocurrency assets. *Islamic Economics Teachings*. <https://doi.org/10.30513/ied.2026.6667.1238>
- 3.Bahreman, M., & Barati Moghaddam, S. (2026). The relationship between spiritual capital, organizational virtue, and professional moral courage with an emphasis on the foundations of Islamic economics; Case study: Razavi University of Islamic Sciences. *Islamic Economics Teachings*, 2(3). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.8251.1270>
- 4.Bami, S., Babazadeh Khorasani, B., & Adel, M. (2026). Jurisprudential review of the central bank digital currency in Iran. *Islamic Economics Teachings*, 2(3). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.6753.1241>
- 5.Farhoudi, F. (2026). Conceptual framework of token economy with the approach of media resistance against the hegemonic system in digital media: A case study of Mehr News Agency. *Islamic Economics Teachings*, 2(3). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.8309.1273>
- 6.Iannaccone, L. R. (2006). *The Market for Martyrs*. George Mason University, Mercatus Center.
- 7.Najafi Rastaqi, H., Rajabpour, H., & Shojaei, S. (2024). *An Introduction to the "Charter of People-Centered Governance in the Leap in Production"* (19780). https://report.mrc.ir/article_10121_17df67628bb89193838f83015a3e7d30.pdf
- 8.Nesari. (2025). Analyzing the role of religious congregations in transforming social capital into the driving engine of resistance economics. *Islamic Economics*, 25(99), 209-247. <https://doi.org/10.22034/iec.2025.2062649.2887>
- 9.Shiller, R. J., & Brown, B. (2019). NARRATIVE ECONOMICS: HOW STORIES GO VIRAL AND DRIVE MAJOR ECONOMIC EVENTS. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 22(4), 620-627.
- 10.Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its Discontents* (Vol. 500). WW Norton New York.
- 11.Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain revolution: How the technology behind*

- Bitcoin is changing money, business and the world*** (Vol. 365). Portfolio/Penguin New York.
12. Tavakoli, M. J. (2019). Investigating the relationship between resistive economy and Islamic economics. *Journal of Economic Essays: an Islamic Approach*, 16(32), 89–119.



اقتصاد در شوک شهادت؛ روایت پایداری، تاب‌آوری نهادی و دستور کار پژوهشی اقتصاد مقاومتی اسلامی

مرتضی مرتضوی کاخکی

۱. جانشین سردبیر، استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد، ایران. رایانامه: dr.motrazavi@razavi.ac.ir

چکیده

شهادت رهبری فراتر از یک رخداد سیاسی و عاطفی، به مثابه یک «شوک ساختاری» نظام اجتماعی و اقتصادی را با تحولی بنیادین مواجه ساخته است که تحلیل آن نیازمند چارچوب‌های نظری نوینی است. این نوشتار استدلال می‌کند که اقتصاد اسلامی در واکنش به این رویداد تاریخی و بعثت مردم باید علاوه بر «توصیف واقعیت» به «تولید روایت» صحیح به منظور «تولید واقعیت تمدنی» گذار کند و برای این منظور، دستور کار پژوهشی چهارمحوری را پیشنهاد می‌نماید: (۱) تحلیل شوک‌های روایی، (۲) طراحی نهادهای مقاومت، (۳) حکمرانی مالی رقومی، و (۴) سیاست‌گذاری تاب‌آوری. با تکیه بر نظریه اقتصاد روایی شیلر (۲۰۱۹) و چارچوب اقتصاد سیاسی نهادگرایی عاصم اوغلو (۲۰۱۲)، استدلال می‌شود که روایت شهادت می‌تواند به عنوان یک «محرک اقتصادی» برای بسیج سرمایه اجتماعی و هدایت آن به سوی تولید درون‌زا و کاهش وابستگی به کار گرفته شود. همچنین، با استناد به پژوهش‌های منتشرشده در نشریات اقتصاد اسلامی از جمله مقالات منتشره در شماره حاضر «آموزه‌های اقتصاد اسلامی» ضرورت توسعه ادبیات نظری و کاربردی در این حوزه تبیین می‌گردد. این مقاله از پژوهشگران دعوت می‌کند تا با تمرکز بر چهار محور پیشنهادی، مسیر گذار از «اقتصاد منفعل» به «اقتصاد فعال» در اقتصاد اسلامی را هموار سازند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: سخن سردبیر

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۶/۳۰

تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۸/۰۵

کلیدواژه‌ها

اقتصاد مقاومتی، اقتصاد روایی، شوک ساختاری، شهادت رهبری، حاکمیت مالی، تاب‌آوری نهادی، اقتصاد اسلامی.

استناد: مرتضوی کاخکی، مرتضی. (۱۴۰۴). اقتصاد در شوک شهادت؛ روایت پایداری، تاب‌آوری نهادی و دستور کار پژوهشی اقتصاد مقاومتی اسلامی. آموزه‌های اقتصاد اسلامی، ۳(۲)، ۲۶-۷.



مقدمه

در ادبیات اقتصاد سیاسی، شوک‌های ساختاری رویدادهایی هستند که فراتر از نوسانات متعارف بازار، می‌توانند قواعد بازی، قراردادهای اجتماعی و روایت‌های جمعی را بازتعریف کنند (Acemo & Robinson, 2012). شهادت یک رهبر و تاریخ‌ساز را می‌توان در زمره این شوک‌های بنیادین قلمداد کرد؛ زیرا چنین رخدادی هم‌زمان سه لایه را متأثر می‌سازد. در سطح سیاسی خلأ قدرت ناشی از فقدان رهبر و انتقال اقتدار به رهبر بعدی خصوصاً زمانی که کشور در حال جنگ است و تجربه کودتا نیز در تاریخ آن وجود دارد متأثر می‌شود. در سطح اجتماعی امکان فروپاشی انسجام اجتماعی و یا بسیج عاطفی و بازسازی هویت جمعی وجود دارد و در سطح اقتصادی نیز نااطمینانی حاصل از این شوک به تغییر در انتظارات، ترجیحات و انگیزه‌های کنش‌گران اقتصادی خواهد انجامید.

برخلاف شوک‌های متعارف عرضه و تقاضا که در چارچوب مدل‌های استاندارد قابل تحلیل هستند، شوک ناشی از شهادت رهبری ماهیتی «فرانظری» دارد و پیش‌فرض‌های بنیادین تحلیل اقتصادی را به چالش می‌کشد. پرسش محوری این است: چگونه می‌توان واکنش‌های اقتصادی ناشی از چنین شوک‌هایی را به سمت تقویت تاب‌آوری نظام‌مند هدایت کرد؟ نشریه «آموزه‌های اقتصاد اسلامی» در فراخوان ویژه‌نامه «اقتصاد مقاومت در برابر استکبار؛ راهبردها و چالش‌ها» به صراحت بر ضرورت «تحلیل اقتصادی پیامدهای شهادت قائد شهید و سرداران مقاومت» تأکید کرده است. این سخن، در امتداد همان دعوت، چارچوب نظری و دستور کار پژوهشی خود را برای پاسخ به این ضرورت ارائه می‌کند.

استدلال اصلی این یادداشت آن است که علم اقتصاد در نظام مقاومت نباید به تبیین پس‌رویدادی بسنده کند، بلکه باید به «ابزار تولید روایت و در نهایت «اثربخشی در واقعیت» تبدیل شود. برای این منظور، استفاده از سه جریان نظری اقتصاد متعارف یعنی اقتصاد روایی، اقتصاد نهادگرا و اقتصاد سیاسی و تلفیق آن با آموزه‌های اسلامی ضروری است.

۱. اقتصاد روایی و بازسازی سرمایه اجتماعی در دوران پس از شهادت

یکی از پیشرفته‌ترین چارچوب‌های نظری برای فهم چگونگی تأثیر باورهای جمعی بر متغیرهای کلان اقتصادی، «اقتصاد روایی» است که رابرت شیلر، برنده نوبل اقتصاد، آن را بسط داده است.

شیلر (۲۰۱۹) نشان می‌دهد که روایت‌ها - داستان‌ها و باورهای عمومی و باورپذیری که همچون ویروس در جامعه منتشر می‌شوند - می‌توانند تصمیمات اقتصادی را حتی فراتر از عوامل بنیادین شکل دهند (Shiller & Brown, 2019).

در بستر پس از شهادت رهبری، محیط روایی جامعه دستخوش تحولی بنیادین می‌شود: روایت «ایشان»، «مقاومت» و «تداوم آرمان‌ها» به اصل سازمان‌دهنده گفتمان عمومی بدل می‌گردد. شیلر (۲۰۱۹) تأکید می‌کند که روایت‌های غالب در جامعه می‌توانند یا موجب تضعیف اعتماد گردند و یا باعث بسیج سرمایه اجتماعی شوند. در شرایط پس از شهادت، مدیریت روایت‌های اقتصادی از اهمیت استراتژیک برخوردار است، زیرا این روایت‌ها جهت‌دهنده تصمیمات کنش‌گران در بازار و انگیزه مشارکت در پروژه‌های توسعه ملی هستند.

مکانیزم نظری این فرایند را می‌توان در سه سطح تبیین کرد. نخست، هم‌راستایی روایی است. فرایندی که در آن تصمیمات اقتصادی فردی به عنوان مشارکت در یک پروژه جمعی بازقالب‌بندی می‌شوند و بازده ادراکی سرمایه‌گذاری در تولید داخلی را افزایش می‌دهند. دوم، انسجام روایی است که مطابق آن هم‌خوانی میان گفتمان رهبری و عمل نهادی است که تعیین‌کننده تداوم یا فرسایش اعتماد عمومی است. سوم، انتقال روایی است که در آن کانال‌هایی که داستان‌ها از طریق آن‌ها در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شوند و سرعت و دامنه تغییر رفتار را تعیین می‌کنند.

برخی پژوهش‌های تجربی در بستر نهادهای مذهبی ایران مانند اثر بهره‌مند و براتی مقدم (۱۴۰۵) در همین شماره و نثاری (۱۴۰۴) نشان می‌دهند که نهادهای علمی و مذهبی مانند دانشگاه و هیئت‌های مذهبی می‌توانند به عنوان میانجی میان جامعه و عملکرد اقتصادی خرد و کلان عمل کنند و سرمایه اجتماعی را به شیوه‌هایی بسیج می‌نمایند که اهداف اقتصادی سازمان یا کشور را تقویت نمایند (بهره‌مند و براتی مقدم، ۲۰۲۶؛ نثاری، ۲۰۲۵). این یافته‌ها دلالت دارد بر اینکه زیرساخت روایی برای تبدیل تعهد اخلاقی به کنش اقتصادی از قبل وجود دارد؛ چالش پژوهشی در فهم چگونگی مقیاس‌پذیرسازی و نظام‌مندکردن آن نهفته است. پرسش پژوهشی کلیدی در این محور آن است که چگونه می‌توان روایت‌های «عدالت»، «استقلال» و «مقاومت» را از یک مفهوم اخلاقی به یک «محرک اقتصادی» برای افزایش تولید و کاهش وابستگی تبدیل کرد.

۲. ضرورت بازنگری در نظریه‌های اقتصادی در مواجهه با شوک شهادت

شهادت رهبری، آنچه می‌توان آن را «شوک فراساختاری» نامید، پدید می‌آورد؛ رخدادی که هم‌زمان اقتدار سیاسی، روایت‌های اجتماعی و انتظارات اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برخلاف شوک‌های متعارف، شوک فراساختاری پیش‌فرض‌های بنیادین تحلیل اقتصادی را به چالش می‌کشد و نیازمند بازنگری در نظریه‌های موجود است.

در این میان تجربه جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با چنین شوک‌هایی در چهار دهه گذشته بستری غنی برای مطالعه تاب‌آوری اقتصادی فراهم کرده است. اقتصاد ایران در مواجهه با تحریم‌های گسترده، جنگ‌های داخلی و تحمیلی متعدد و تهدیدات مداوم سرزمینی و وجودی، الگویی از مقاومت را بسط داده که بر تولید داخلی کالاهای راهبردی، توزیع جغرافیایی زیرساخت‌ها و مکانیزم‌های فنی و مالی جایگزین برای کاهش تحریم‌های فنی و مالی استوار است. گزارش‌های بانک مرکزی و مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که اقتصاد ایران طی سال‌های اخیر با یکی از شدیدترین فشارهای تاریخی روبه‌رو بوده که شامل تحریم‌های گسترده و چندجانبه آمریکا و غرب و نااطمینانی‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای می‌شود. بر اساس گزارش‌ها، اقتصاد ایران به‌رغم همه نوسانات داخلی و شوک‌های بین‌المللی، از سطحی از تاب‌آوری ساختاری بالایی برخوردار بوده است (Najafi Rastaqi et al., 2024).

شرایط پس از شهادت رهبری بُعد جدیدی به این معماری تاب‌آوری می‌افزاید. از یک سو، شهادت رهبری عدم قطعیت درباره تداوم سیاست‌های اقتصادی ایجاد می‌کند و می‌تواند به فرار سرمایه، کاهش سرمایه‌گذاری و انقباض مصرف منجر شود. از سوی دیگر، تجربه مشترک فقدان می‌تواند انسجام اجتماعی را تقویت کرده و آنچه می‌توان «سرمایه ایثارگرانه»^۱ نامید را پدید آورد.

اقتصاد شهادت، چنان‌که یاناکونه (۲۰۰۶) در «بازار شهدا» بسط داده است، نشان می‌دهد که حتی اعمال ایثارگرانه را می‌توان در چارچوب انتخاب عقلانی تحلیل کرد، جایی که فرد منافع معنوی و اجتماعی شهادت را در برابر هزینه‌های مادی آن می‌سنجد. یاناکونه استدلال می‌کند که ایثارگرایی معطوف به آسیب، یک پدیده بازاری است که در مبادلات میان عرضه نسبتاً کوچک شهدا و تعداد نسبتاً زیادی از متقاضیان که از اعمال شهدا بهره می‌برند، ریشه دارد.

۱ منابعی که از طریق انگیزه‌های مادی جمع نمی‌شوند، بلکه از طریق تعهد اخلاقی به یک آرمان مشترک بسیج می‌شوند.

با تعمیم این منطق به سطح کلان، می‌توان شهادت رهبری را به عنوان یک «شوکه مطلوبیت جمعی» مفهوم‌سازی کرد: ایثار مشترک یک رهبر محبوب، هزینه ادراکی ایثار اقتصادی فردی برای آرمان ملی را کاهش می‌دهد و در نتیجه، مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی مقاومت محور را افزایش می‌دهد (Iannaccone, 2006).

این بینش نظری دلالت‌های عمیقی برای سیاست‌گذاری اقتصادی دارد. اگر روایت شهادت واقعاً بتواند هزینه‌های روانی و اجتماعی مشارکت اقتصادی در فعالیت‌های مقاومتی را کاهش دهد آن‌گاه سیاست‌گذاران باید نهادهایی طراحی کنند که این انرژی روایی را به رفتار اقتصادی مولد هدایت نمایند، نه اینکه اجازه دهند در رانت جویی یا فرسایش از بین برود. این کاهش هزینه می‌تواند از طریق سرمایه‌گذاری در تولید داخلی یا از طریق مشارکت در تأمین مالی و یا ورود به شبکه‌های تهاتر، یا پذیرش ابزارهای مالی جایگزین رخ دهد که هر کدام می‌تواند موضوع تحقیقی جداگانه باشد.

۳. اقتصاد مقاومتی و حکمرانی ابزارهای مالی: مرز نهادی

اقتصاد مقاومتی، چنان‌که در گفتمان سیاست‌گذاری و اقتصادی ایران بسط یافته است، فراتر از «صرفه جویی» یا «خودکفایی» معنا می‌یابد. توکلی (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی»، استدلال می‌کند که اقتصاد مقاومتی یکی از «کلان نظریه‌های اقتصاد اسلامی» است که ناظر به تجزیه و تحلیل آسیب‌پذیری و مقاوم‌سازی نظام اقتصادی با رویکرد اسلامی می‌باشد. ایده محوری اقتصاد مقاومتی ارائه الگویی برای رشد عدالت محور در شرایط فشار نظام سلطه است. در این میان، حکمرانی ابزارهای انتقال ارزش در برابر فشار نظام سلطه دارای اهمیتی فراوان است. نظام مالی جهانی، با استفاده از ابزارهای متمرکز، سعی در کنترل جریان‌های اقتصادی ملت‌های مستقل دارد و منتقدانی چون استیگلیتز (۲۰۰۲) ابعاد ساختاری این سلطه را به تفصیل تحلیل کرده‌اند (Stiglitz et al., 2002).

هرچند نظام مالی متعارف در صدد هضم نوآوری‌های جدید مالی در هاضمه سرمایه‌داری است، ولی ظهور دارایی‌های دیجیتال و ابزارهای مالی غیرمتمرکز، فرصتی برای «تغییر ساختار قدرت مالی» فراهم آورده است. اگرچه این ابزارها چالش‌های نظارتی و فقهی دارند که در مقالات حیدری (۱۴۰۴)، زنگنه و پولادین طرقي (۱۴۰۵) در همین شماره به آن پرداخته شده

است، اما از منظر اقتصاد سیاسی مقاومت می‌توانند به عنوان «کانال‌های جایگزین برای انتقال ارزش» و ابزاری برای دور زدن بلوک‌های سلطه‌جو عمل کنند (Tapscott & Tapscott, 2016). این امر حتی می‌تواند در عرصه خبری و روایی نیز تأثیرگذار باشد و همان‌گونه که فرهودی (۱۴۰۵) نشان داده است بهره‌گیری از فناوری بلاک چین و مفاهیم اقتصاد توکنی می‌تواند به تضمین استقلال خبرگزاری، ایجاد ارزش اقتصادی پایدار و اعتباری، و افزایش مقاومت آن در برابر فشارهای خارجی یاری رساند (فرهودی، ۲۰۲۶). به علاوه پژوهش‌های اخیر درباره «رمزریال» و «پول‌های دیجیتال بانک مرکزی» نشان می‌دهد که فناوری دفتر کل توزیع شده می‌تواند مکانیزم‌های تأمین مالی اسلامی را در جهت شفافیت و کارایی بیشتر متحول سازد. بامی و همکاران (۱۴۰۵) نشان می‌دهند که رمزریال، به عنوان نسخه دیجیتال پول ملی ایران، بستری فراهم می‌کند که از طریق آن ابزارهای مالی اسلامی می‌توانند با کارایی، شفافیت و سرعت بیشتری توسعه یابند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که قراردادهای هوشمند مبتنی بر رمزریال می‌توانند فرایندهای انتشار صکوک، توزیع سود و معاملات ثانویه را خودکارسازی کنند و در نتیجه هزینه‌های مبادله را کاهش دهند و شفافیت را بهبود بخشند.

با این حال، گذار از امکان‌پذیری فناورانه به واقعیت نهادی با چالش‌های جدی همراه است. پرسش‌های فقهی درباره «ماهیت مالکیت» در دارایی‌های دیجیتال و پرسش‌های حقوقی درباره «اعتبار شرعی و قانونی کد» همچنان محل بحث هستند. هرچند بامی معتقد است مشروعیت فقهی ریال دیجیتال به رعایت اصولی همچون کنترل عرضه پول، جلوگیری از ربا، تضمین ارزش پایدار و شفافیت در تراکنش‌ها بستگی دارد، ولی نحوه نظارت بر این امور چالشی جدی است. از این رو، مطالعه هم‌زمان تجربه سایر کشورها و مبانی فقهی در این زمینه ضروری است. به علاوه همان‌گونه که عادل و همکاران (۱۴۰۵) معتقدند استفاده از ظرفیت وقف برای مردمی‌سازی این دارایی‌ها نیز باید محل توجه باشد. بررسی‌های بیشتر در خصوص مردمی‌سازی این نهادها موضوع پژوهش‌های دیگری است.

۴. دستور کار پژوهشی: از نظریه به سیاست‌گذاری مقاومت

با این مقدمه و در راستای رسالت علمی اندیشمندان اقتصاد اسلامی در ارائه نظریاتی که منجر به تقویت نظام اسلامی در برابر نظام سلطه می‌شود و پیرو فراخوان قبلی این نشریه با هدف گذار از

«توصیف علمی» به «کشگری علمی»، از پژوهشگران دعوت می‌کند تا تلاش‌های خود را بر چهار محور عملیاتی دیگر نیز متمرکز سازند.

۱-۴. تحلیل شوک‌های روایی

تبیین چگونگی تاثیر تغییرات در روایت‌های اجتماعی بر متغیرهای کلان اقتصادی پس از شهادت رهبری امری ضروری است. این محور نیازمند نوآوری روش‌شناختی است و تلفیق تکنیک‌های کمی سنجش انتشار روایت (پردازش زبان طبیعی، تحلیل شبکه‌های اجتماعی) با مدل‌سازی اقتصادسنجی اثرات آن‌ها بر اعتماد، سرمایه‌گذاری و مصرف را ضروری می‌سازد. مبانی نظری این محور را اقتصاد روایی شیلر فراهم می‌کند، اما کاربرد آن در فضایی که روایت‌های دینی، حافظه جمعی و تعهد اخلاقی نقش متمایزی ایفا می‌کنند، همچنان توسعه نیافته است. پژوهشگران باید بررسی کنند که روایت شهادت به طور مشخص چگونه بر: (الف) رفتار پس‌انداز و سرمایه‌گذاری خانوارها، (ب) تصمیمات بنگاه‌ها درباره تأمین داخلی در برابر خارجی، (ج) مشارکت در شبکه‌های مالی جایگزین، و (د) انتقال بین نسلی ارزش‌های اقتصادی و سایر متغیرهای اقتصادی اثر می‌گذارد.

۲-۴. مهندسی نهادهای مقاومت

حفظ عملکرد اقتصادی در شرایط بحران و مخاطره امری دیگر است و لذا طراحی ساختارهای نهادی به اقتصادها امکان می‌دهند که در شرایط تحریم، فشار و انتقال رهبری، کارایی خود را حفظ کنند، از دیگر وظایف اندیشمندان است. همچنین روایت اقتصادی از انتقام و منافع آن برای بیمه نمودن کشور از آسیب‌های آتی موضوع دیگری است که باید به آن پرداخت. چارچوب عاصم اوغلو-رابینسون که بر تمایز میان نهادهای استخراجی و فراگیر تأکید دارد، نقطه شروعی مفید است (Acemoglu & Robinson, 2012). اما بستر اقتصاد مقاومتی نیازمند گونه‌شناسی دقیق‌تری است: نهادها باید نه تنها برای کارایی و فراگیری، بلکه برای «بقاپذیری» و «انطباق‌پذیری» تحت فشار خارجی پایدار طراحی شوند. پژوهش‌ها باید بررسی کنند:

(الف) درجه بهینه عدم تمرکز در تصمیم‌گیری اقتصادی راهبردی

(ب) نقش مساجد، هیأت و دیگر نهادهای جامعه مدنی در بسیج مشارکت اقتصادی

(ج) مکانیزم‌های جلوگیری از تسخیر نهادهای مقاومت محور توسط نخبگان رانت جو

(د) طراحی شبکه‌های تأمین اجتماعی به منظور حفظ سرمایه انسانی در بحران‌های طولانی

۳-۴. حکمرانی مالی دیجیتال

شرایط فناورانه، حقوقی و فقهی برای به‌کارگیری ابزارهای مالی غیرمتمرکز به عنوان ابزارهای حاکمیت اقتصادی چیست؟ پژوهش‌های مرتبط با رمزریال و صکوک هوشمند بنیانی فراهم کرده‌اند، اما پرسش‌های متعددی بی‌پاسخ مانده است. این پرسش‌ها عبارت‌اند از:

(الف) معماری بهینه برای یک پول دیجیتال حاکمیتی که هم شرعی باشد و هم در برابر نظارت و بازداشت خارجی مقاوم؛

(ب) وضعیت حقوقی قراردادهای هوشمند در حقوق ایران و بین‌الملل؛

(ج) پیامدهای اقتصادی شبکه‌های پرداخت جایگزین برای تسهیل تجارت و دور زدن تحریم‌ها؛

(د) مکانیزم‌های حکمرانی لازم برای جلوگیری از بازتولید عدم تقارن‌های قدرت نظام مالی متمرکز در سیستم‌های غیرمتمرکز.

۴-۴. سیاست‌گذاری تاب‌آوری

چگونه می‌توان بینش‌های نظری را به مدل‌های عملیاتی برای مدیریت منابع در دوران بحرانی و تبدیل شوک‌های اجتماعی به فرصت‌های ساختاری برای رشد درون‌زا ترجمه کرد؟ این محور به طور صریح سیاست‌محور است و نیازمند همکاری نزدیک میان پژوهشگران و سیاست‌گذاران می‌باشد. اولویت‌های پژوهشی عبارت‌اند از:

(الف) برنامه‌ریزی سناریومحور برای شرایط اضطراری اقتصادی پس از بحران و درگیری،

(ب) طراحی مکانیزم‌های سازگار با انگیزه برای بسیج «سرمایه اینترگرانه»،

(ج) چارچوب‌های ارزیابی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی فراتر از معیارهای متعارف تولید

ناخالص داخلی

(د) استراتژی‌های دیپلماسی اقتصادی بین‌المللی که از اقتدار اخلاقی ناشی از ایتثار جمعی

بهره می‌گیرد.

نتیجه‌گیری (به سوی اقتصاد اسلامی تمدن‌ساز)

شهادت رهبری، هرچند یک امر عاطفی و ترازدی انسانی بود، ولی هم‌زمان یک چالش تحلیلی و یک فرصت سیاست‌گذاری نیز هست. علم اقتصاد در عصر مقاومت نمی‌تواند به توصیف واقعیت‌ها بسنده کند، بلکه باید به «ابزار روایت و تولید واقعیت» تبدیل شود؛

رشته‌ای مجهز به ابزارهای نظری و سیاستی که بتواند نتایج را شکل دهد نه اینکه صرفاً آن‌ها را تبیین کند.

هدف ما، تولید دانش مجهز به ابزارهای نوین است که بتواند در تلاطم شوک‌های بزرگ، مسیر رسیدن به عدالت و استقلال را هموار سازد. دستور کار پژوهشی پیشنهادی بر یک مقدمه ساده اما غیرمعارف استوار است: روایت‌ها، نهادها و فناوری‌های در دسترس یک جامعه تحت فشار، منابعی برای بسیج همگانی در اختیار جامعه قرار می‌دهند که باید مورد پژوهش قرارگیرد. شوک روایی شهادت، مقاومت و بعثت ملت ایران می‌تواند به سرمایه اجتماعی تبدیل شود؛ خلأ نهادی انتقال رهبری می‌تواند با اشکال سازمانی تاب‌آور پر شود؛ و اختلال فناورانه مالی غیرمتمرکز می‌تواند در خدمت اهداف حاکمیتی به کار گرفته شود.

مسیرهای گذار از شوک به تاب‌آوری نه خودکار هستند و نه تضمین شده و از همین رو فراخوان و طرح پژوهشی این مقاله دعوتی به دقت علمی در این زمینه‌هاست. گذار از این شرایط نیازمند طراحی نهادی هدفمند، توالی‌بندی دقیق سیاست‌ها و توجه علمی پایدار است. ما از همه پژوهشگرانی که باور دارند تحلیل اقتصادی می‌تواند و باید در خدمت پیشرفت، عدالت و استقلال باشد، دعوت می‌کنیم تا با مشارکت در این جریان، بررسی موضوعات مطرح شده در این شماره، و ارسال دیدگاه‌ها و مقالات خود، ما را در استمرار و تعمیق این مسیر یاری دهند. امید است این نشریه، گامی استوار در مسیر بازپس‌گیری حاکمیت فکری و اقتصادی نظام اسلامی باشد.

فهرست منابع

۱. بامی، ساجد؛ بابازاده خراسانی، بهزاد؛ عادل، مهدی. (۲۰۲۶). بررسی فقهی پول دیجیتال بانک مرکزی در ایران. *آموزه‌های اقتصاد اسلامی*، ۲(۳). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.6753.1241>
۲. بهره مند، محمود؛ براتی مقدم، سمیه. (۲۰۲۶). رابطه بین سرمایه معنوی، فضیلت سازمانی و شجاعت اخلاق حرفه‌ای با تأکید بر مبانی اقتصاد اسلامی؛ مطالعه موردی: دانشگاه علوم اسلامی رضوی. *آموزه‌های اقتصاد اسلامی*، ۲(۳). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.8251.1270>
۳. عادل، مهدی؛ مرتضوی کاخکی، مرتضی؛ عادل، امید. (۲۰۲۶). بررسی فقهی و اقتصادی وقف دارایی رمازرها. *آموزه‌های اقتصاد اسلامی*. <https://doi.org/10.30513/ied.2026.6667.1238>
۴. فرهودی، فائزه. (۲۰۲۶). چارچوب مفهومی اقتصاد توکنی با رویکرد مقاومت رسانه‌ای در برابر نظام سلطه در رسانه‌های دیجیتال: مطالعه موردی خبرگزاری مهر. *آموزه‌های اقتصاد اسلامی*، ۲(۳). <https://doi.org/10.30513/ied.2026.8309.1273>
۵. نثاری. (۲۰۲۵). تحلیل نقش هیئت‌های مذهبی در تبدیل سرمایه اجتماعی به موتور محرکه اقتصاد مقاومتی. *اقتصاد اسلامی*، ۲۵(۹۹)، ۲۰۹-۲۴۷. <https://doi.org/10.22034/iec.2025.2062649.2887>
6. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty*. Finance and Development-English Edition, 49(1), 53.
7. Iannaccone, L. R. (2006). *The Market for Martyrs*. George Mason University, Mercatus Center.
8. Najafi Rastagi, H., Rajabpour, H., & Shojaei, S. (2024). *An Introduction to the "Charter of People-Centered Governance in the Leap in Production"* (19780). https://report.mrc.ir/article_10121_17df67628bb89193838f83015a3e7d30.pdf
9. Shiller, R. J., & Brown, B. (2019). NARRATIVE ECONOMICS: HOW STORIES GO VIRAL AND DRIVE MAJOR ECONOMIC EVENTS. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 22(4), 620-627.
10. Stiglitz, J. E., Stiglitz, J. E., Stiglitz, J. E., & Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its Discontents* (Vol. 500). WW norton New York.
11. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain revolution: How the technology behind Bitcoin is changing money, business and the world* (Vol. 365). Portfolio/Penguin New York.
12. Tavakoli, M. J. (2019). Investigating the relationship between resistive economy and Islamic economics. *Journal of Economic Essays: an Islamic Approach*, 16(32), 89-119.